

تاریخ فلسفه از یونان باستان تا عصر رنسانس

باخبر شدیم لی‌لا سازگار که پیشتر ترجمه کتاب‌های «آثار بزرگ سیاسی» و «سنت روشنفکری در غرب» را، در زمینه تاریخ اندیشه‌ها، از وی خوانده‌ایم، ترجمه کتاب روئیای خرد نوشته آنتونی گاتلیب را به پایان رسانده است. از ایشان خواهش کردیم مطلبی در معرفی این کتاب ارزشمند برای خوانندگان بخارا بنویسند که می‌خوانید:

نگارش کتابی درباره تاریخ دو هزار ساله فلسفه کار آسانی نیست، ولی از آن دشوارتر نوشتن این کتاب در کمتر از ۵۰۰ صفحه و آن هم با نثری شیوا، آراسته و جذاب است. آنتونی گاتلیب در نگارش «روئیای خرد» به خوبی از عهده این کار برآمده است. وی دانش آموخته دانشگاه کمبریج و یونیورسیتی کالج لندن و عضو هیأت علمی دانشگاه هاروارد است و ده سال از عمرش را صرف تحقیق درباره تاریخ فلسفه و سرانجام نگارش کتاب «روئیای خرد» کرده است. جلد نخست این کتاب که اکنون به چاپ دوم رسیده و ادعای جانشینی «تاریخ فلسفه غرب» برتراند راسل را دارد، نخستین بار در سال ۲۰۰۰ انتشار یافت. کتاب راسل در ۱۹۴۵ منتشر شد، سرگرم‌کننده بود و تا سال‌ها همه آن را می‌خواندند، تا این اواخر هم همترازی نداشت. ولی در دو دهه اخیر، کار و بار این گونه کتاب‌ها بالا گرفته است. کتاب «روئیای خرد» جلد نخست کتابی دو جلدی از این دست کتاب‌ها است و این که فعلاً انتشار یافته است تاریخ فلسفه از یونان باستان تا عصر دکارت را در بر می‌گیرد. نویسنده در مقدمه می‌گوید «کارم را با این نیت آغاز کردم که نوشته‌های آن کسانی از گذشته ۲۶۰ سال پیش به بعد را بررسی کنم که فیلسوفان بزرگ غرب به شمار آمده‌اند» وی تصمیم می‌گیرد روش متعارف را به کناری نهد و تا سر حد امکان با مراجعه به منابع دست اول برداشتی نو از فلسفه ارائه دهد (مراجع کتاب شاهد این مدعا است). آقای گاتلیب نقل قول‌های دست اول را به شکلی تحسین برانگیز از متون اصلی برگزیده و کاری به

ANTHONY GOTTLIEB
The Dream of Reason

*A History of Western Philosophy from
the Greeks to the Renaissance*

W. W. Norton & Company
New York • London

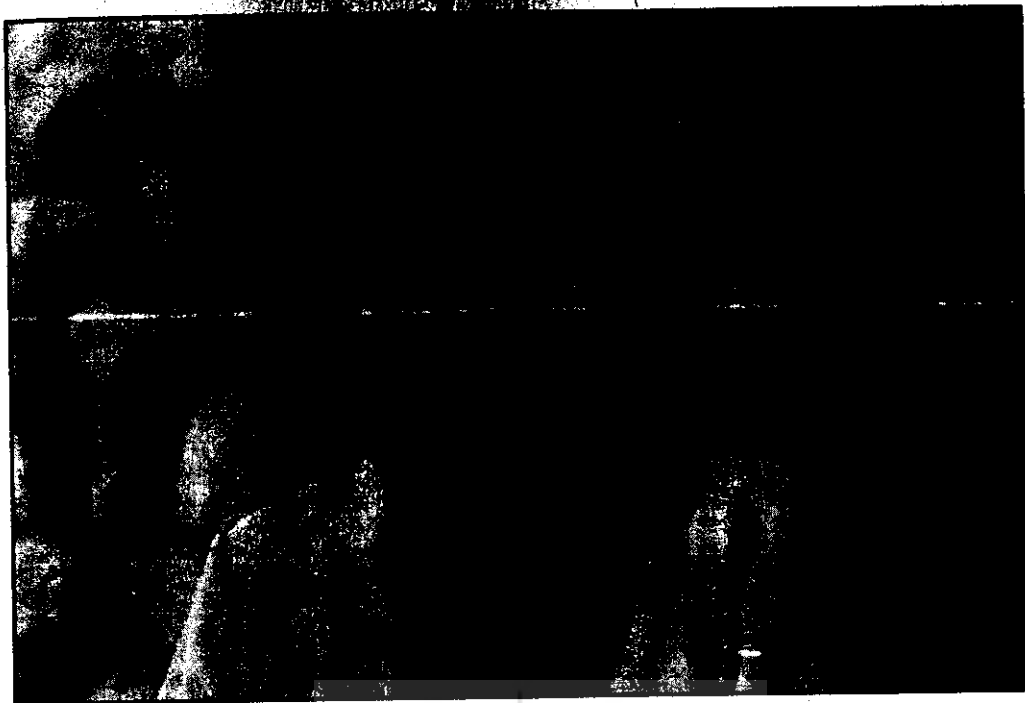
تفسیرهای پیچیده تاریخ‌های گذشتگان نداشته است. کتاب «رؤیای خرد» مانند اغلب تاریخ‌های کوتاه فلسفه، فقط یک رشته نتیجه‌گیری نیست، بلکه مجموعه‌ای از استدلال‌های روشن است. نوشته‌های فلسفی همواره خشک و جدی هستند و اغلب دیر فهم. ولی آنتونی گاتلیب، ماهرانه به بررسی اندیشه‌های فلسفی پیش سقراطیان می‌پردازد و این بررسی را تا عصر رنسانس ادامه می‌دهد. در این میان مفاهیم پیچیده را با وضوح و روشنی تمام باز می‌نماید. او در مقدمه کتاب از قول ویلیام جیمز روانشناس معروف می‌گوید: «فلسفه تلاشی بسیار سرسختانه برای اندیشیدن به شیوه‌ای واضح و روشن است». و نشان می‌دهد که افکار فلسفی چگونه شکل گرفته و چه مسیری را طی کرده‌اند. هدف گاتلیب بی‌تردید بسیار جاه‌طلبانه بوده است. نویسنده تصویری کلی از سیر فلسفه رسم می‌کند، در حالی که در کتاب‌های فلسفی گاهی آن قدر به جزئیات می‌پردازند که این تصویر کلی فراموش می‌شود. گاتلیب در این راه با نقل مثال‌ها و حکایت‌های کوتاه و جالب می‌کوشد مراحل گوناگون گرایش بشر به درک جهان هستی را برای ما توصیف کند. مهارت گاتلیب در این است که زمینه تاریخی بروز هر یک از این افکار فلسفی و همین‌طور ارتباطشان را با دیگر افکاری که پیشتر مطرح شده، شرح می‌دهد. او به مقایسه آرا و اندیشه‌های فیلسوفان یونان باستان با اندیشمندانی چون گالیله، نیوتن و دکارت می‌پردازد و رد اندیشه‌های متأخر را در آثار فیلسوفان متقدم یونان پیدا می‌کند.

زندگی ماشینی و پرتحرک امروز باعث شده که کمتر از خودمان پیرسیم سرآغاز دانشی که در اختیار داریم از کجاست؟ برای ما طبیعی است که فکر کنیم زمین گرد است و به دور خورشید می‌گردد، تابش نور خورشید از بدیهیات است، و خلاصه چون پیشینیان در مورد این مسائل اندیشیده‌اند و آن‌ها را توضیح داده‌اند، ما دیگر درباره‌شان فکر نمی‌کنیم ولی ۲۶۰۰ سال پیش، دنیا برای بشر محیطی کاملاً ناشناخته بود و بشر کنجکاو می‌خواست به راز کائنات پی ببرد. بررسی سیر اندیشه بشر و این که چگونه در آغاز می‌خواست به کنجکاو‌هایش در مورد محیطی که در آن می‌زیست پاسخ گوید و سپس به پیچیدگی‌های روح خویش پی ببرد، شاید یکی از جالب‌ترین متون خواندنی باشد، به ویژه اگر کسی مانند گاتلیب گاه اندیشه‌های گذشتگان را به طنزی پیامیزد که در حین خواندن لبخندی هم بر لب‌مان بنشانند. نویسنده هم استاد فلسفه است و هم آگاهی علمی گسترده‌ای دارد؛ برای بررسی تاریخ فلسفه آگاهی مورد نیاز است زیرا همان‌گونه که می‌دانید فلسفه در آغاز شامل آن رشته‌هایی هم می‌شد که ما امروز به شکلی تخصصی زیر عناوین ریاضی، نجوم، پزشکی و غیره طبقه‌بندی‌شان کرده‌ایم.

گاتلیب به بررسی شخصیت‌هایی گوناگون می‌پردازد که به طور کلی فیلسوف نام گرفته‌اند، کارش را از پیش سقراطیان (طالس، آناکسیماندر و آناکسیمنس) شروع می‌کند و بعد با بررسی سقراط و افلاطون و ارسطو ادامه می‌دهد. شرحی که وی از افلاطون و ارسطو به دست می‌دهد مانند روایتش از اپیکوریان، جالب و گیراست. او به اختصار به فلسفه قرون وسطی می‌پردازد زیرا تصمیم گرفته است که به فلسفه عهد عتیق بهای بیشتری بدهد. سرانجام پس از بررسی اندیشمندان عصر رنسانس به عم خودش جنس فلسفه برایش روشن می‌شود:

«جنس فلسفه که گمان می‌رود کهن‌ترین موضوع‌ها است، برایم روشن شد، به این نتیجه رسیدم که تاریخ‌های سنتی که به دنبال تفکیک فلسفه از علوم فیزیک، ریاضی و اجتماعی و همین‌طور از جمله انسانی هستند، به شدت مسأله را ساده گرفته‌اند. امکان ندارد بتوانیم آن‌چه را معمولاً فلسفه نامیده می‌شود به موضوعی ساده محدود کنیم که به شکلی آراسته در حوزه مطالعات علمی جا گیرد.»

در این کتاب نویسنده صفحه‌های معدودی را به قرون وسطی اختصاص داده و ایراداتی معمولی به فلسفه آن دوره گرفته است. شاید دلیل این کار دل‌بستگی آقای گاتلیب به علم و فاصله‌ای است که وی از مذهب می‌گیرد. نویسنده فیلسوفان طبیعت‌گرای ایونایی یونان باستان را تحسین کرده و طبیعت‌گرایی جامع ارسطو هم مورد ستایش شدید وی قرار گرفته است. راسل هم همین سوگیری کاملاً منطقی را تا سر حد شوریدگی داشت. ولی این حالت باعث نشد که وی تا این حد به قرون وسطی کم توجهی نشان دهد. خود گاتلیب در جایی از کتاب می‌گوید:

● می‌لا سیازگار (عکس از طوبی ساطعی)

«دو سده پس از بیکن، در دوره‌ای که دکارت را همه، مردی می‌پنداشتند که بیشترین تلاش را در جهت از بین بردن این تار عنکبوت‌ها کرده بود، هگل به داوری مشابهی در جهت محکوم کردن فلسفه قرون وسطی پرداخت. و آن فلسفه را نه با گفته‌هایش که بیشتر با ناگفته‌هایش محکوم کرد، از ۱۳۰۰ صفحه بررسی دوره‌های تاریخ فلسفه، تنها ۱۲۰ صفحه را به دوره ۱۰۰۰ ساله قرون وسطی اختصاص داد؛ ۸۰۰ صفحه به دوره ۱۲۰۰ ساله اندیشه کهن و تقریباً ۴۰۰ صفحه به دوره ۲۰۰ ساله عصر مدرن. اغلب خوانندگان امروزی دلیل مهمی برای مخالفت با ارجحیت‌های هگل ندارند. به طور کلی، آثار فلسفی دوره‌های کهن و مدرن نه تنها خلاقانه‌تر هستند بلکه برای خواننده امروزی قابل فهم‌تر از تفسیرهای ملال‌آور و تمرین‌های جدلی‌ای هستند که در قرون وسطی ارائه شده‌اند. قسمت اعظم فلسفه قرون وسطی، با توجه به زمان و مکان محدود، بهتر است در همان جنگل بی‌تردید تاریک و در حدی انکارناپذیر و دل‌آزار بیارامد.»

در واقع شاید بتوان گفت که فلسفه «زیبای خفته» ای بود که در آغاز قرون وسطی به اشاره کلیسا به خواب رفت و در پایان آن دوره با بوسه رنه دکارت بیدار شد.

شیوه گاتلیب در نگارش این کتاب بسیار دل‌انگیز، آموزنده و گاهی همراه با طنزی جالب است که اغلب باعث می‌شود «روایای خرد» به متنی خواندنی و در عین حال ضروری برای هر

فرد علاقه‌مند به تاریخ فلسفه جلوه کند. «روای خرد» برای متخصصانی که به تاریخ فلسفه علاقه دارند و همین طور برای دانشجویانی که در پی کتابی قابل فهم و جالب در مورد فیلسوفان هستند، کتابی ایده‌آل است. خواننده پس از به پایان بردن این کتاب به درک روشنی از مسائل فلسفی و تأثیر آن‌ها بر زندگی بشر می‌رسد.

انتشارات معین منتشر کرده است:

- تاریخ سیستان / به تصحیح محمدتقی ملک‌الشعراء بهار / ۴۳۶ ص
 - قلم سرنوشت / جعفر شهری / ۵۸۰ ص / ۳۵۰۰ تومان
 - زائری زیر باران / احمد محمود / ۲۱۲ ص / ۱۳۰۰ تومان
 - غریبه‌ها و پسرک بومی / احمد محمود / ۲۰۷ ص / ۱۵۰۰ تومان
 - دیدار / احمد محمود / ۲۸۳ ص / ۱۵۰۰ تومان
 - لبخند انار / هوشنگ مرادی کرمانی / ۱۸۷ ص / ۱۰۰۰ تومان
 - بچه‌های قالی باف خانه / هوشنگ مرادی کرمانی / ۷۲ ص / ۸۰۰ تومان
 - مثل ماه شب چهارده / هوشنگ مرادی کرمانی / ۷۲ ص / ۷۰۰ تومان
 - نخل / هوشنگ مرادی کرمانی / ۱۳۲ ص / ۸۰۰ تومان
 - قصه‌های مجید / هوشنگ مرادی کرمانی / ۶۸۰ ص / ۴۵۰۰ تومان
 - رمان، درخت هزار ریشه / کتایون شهپرراد / آذین حسین‌زاده / ۳۰۹ ص / ۲۲۰۰ تومان
 - ارداویراف نامه / فیلیپ ژینیو / ژاله آموزگار / ۳۴۰ ص / ۲۵۰۰ تومان
 - زبان پهلوی (ادبیات و دستور آن) / ژاله آموزگار - احمد تفضلی / ۱۶۵ ص / ۷۰۰ تومان
- تومان
- ادبیات نوین فارسی / کریستف بالایی و همکاران / ۴۱۶ ص / ۵۰۰۰ تومان
 - فرهنگ فارسی معین (یک جلدی)
- نشانی: روبروی دانشگاه تهران، خیابان فروردین، پلاک ۱۱۹، طبقه دوم. تلفن ۶۴۰۵۹۹۲
- تهران - صندوق پستی ۷۷۵ - ۱۳۱۴۵